

بررسی مهمترین شیوه های دعوت دانش آموزان به نماز، از دیدگاه دانش آموزان دوره دوم ابتدایی

مصطفی طریقتی^۱

^۱ کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی مهمترین شیوه های دعوت دانش آموزان به نماز، از دیدگاه دانش آموزان دوره دوم ابتدایی در شهر آبیگ انجام شد. روش پژوهش حاضر از نوع توصیفی و مقطعی بود. جامعه آماری، دانش آموزان دوره دوم ابتدایی شهر آبیگ در سال تحصیلی ۹۹-۹۸ که شامل ۳۱۱۵ دانش آموز (۱۵۹۱ نفر دختر و ۱۵۲۴ نفر پسر) و حجم نمونه که به شیوه نمونه گیری خوشه ای چند مرحله انتخاب گردید ۳۴۲ نفر بود. ابزار مورد استفاده در پژوهش پرسشنامه عوامل تاثیر گذار در نهادهینه کردن نماز بود که توسط دانش آموزان تکمیل شد. برای تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS و روش آماری t استفاده شد. نتایج بدست آمده حاکی از اهمیت نقش خانواده در جذب بیشتر دانش آموزان به نماز می باشد، در رتبه های بعدی به ترتیب گروه های دوستی، مدرسه و معلمان قرار دارد.

واژه های کلیدی: نماز، دانش آموزان، دوره دوم ابتدایی

۱. مقدمه

انسان فطرتاً خداجوست و همواره به دنبال پاسخ این سوال است که چرا باید به عبادت خداوند به پردازد، آیه شریفه " فطره الله التي فطر الناس عليها لا تبديل الخلق الله" (سوره روم، آیه ۳۰) بیانگر این مدعاست. آثار و شواهد تاریخی نشان می دهد به دست آمده نشان می دهد که بشر در زمان ها و مکان های گوناگون با شیوه های مختلف خدا را عبادت کرده است. ساموئل کوئینگ بیان می کند که: در جهان طایفه یا جامعه ای بدون نیایش، معتقدات و آداب و رسوم وجود ندارد. ما نتوانستیم از لای لای اوراق تاریخ، کتبه ها و بقایای آثار تاریخی، بشر را از قید مذهب و نیایش و پرستش آزاد ببینیم. [۱]

آیه شریفه "ما خلقت الجن و الانس الا ليعبدون" (سوره ذاریات، آیه ۵۶)، بیان می کند که انسان سعادت مند کسی است که خدای متعال را عبادت کند و در پناه قرب او به کمال برسد، فروم معتقد است که تعهد به یک ایدئولوژی، عقیده و... از جمله منابع سلامت روانی و خود شکوفایی انسان است. [۲] همچنین خداوند متعال به استناد آیه شریفه "الا بذكر الله تطمئن القلوب" (سوره رعد، آیه ۲۸)، درمان تمام نگرانی ها و اضطراب ها را یاد و ذکر خدا عنوان کرده است.

یکی از اساسی ترین تجلیات عبادت و بندگی خداوند نماز است، و اساساً فلسفه نماز ظهور یاد خدا در دل هاست. [۳] نماز و نیایش، ارتباط صمیمانه ای است میان انسان و خدا، آفریده و آفریدگار تسلی بخش و آرامشگر دل های مضطرب و خسته، برنامه ای است برای بازیافتن و آنگاه ساختن خویش. [۴]

نماز در فارسی به معنی قداست، کرنش، تعظیم و تقدیس است. چنانکه عربی آن «صلاه» به معنی توجه، روی آوردن و اهتمام به چیزی یا به کسی است، گو اینکه برداشت از آن در موارد مختلف، متفاوت است. در اصطلاح شرع عبارت است از : عملی مخصوص، مرکب از رکوع و سجود و قرائت و ذکر، توأم با نیت و شرایط خاص، که به تکبیر آغاز و به سلام ختم می گردد. [۵]

نماز یعنی اینکه بنده در برابر خدا بایستد و اظهار بندگی کند و به سوی او توجه داشته باشد. کسی که به نماز میایستد، باید محضر خدا را درک کند و بداند در برابر چه مقامی ایستاده است و در نتیجه، وظیفه بندگی را با نهایت خضوع و خشوع به جای آورد. [۶]

گسترش فرهنگ نماز و فراهم آوردن زمینه آن از اهداف و دغدغه های مهم انبیاء به ویژه پیامبر گرامی اسلام (ص) و پیشوایان معصوم (ع) و فقها تا امروز بوده است. با توجه به تأثیر نماز در شخصیت انسان، بالاخص در شخصیت سازی کودکان و نوجوانان، این مسأله اهمیت بیشتری نیز پیدا می کند. لذا فایده های سودمند فردی و اجتماعی این فریضه بزرگ ایجاب می کند که همه دست اندرکاران تعلیم و تربیت به این امر توجه داشته باشند تا در امر تربیت کودکان و نوجوانان هر چه بیشتر، به نماز و ارزش هایی که در آن نهفته است توجه شود. [۷]

در گرایش نوجوانان و جوانان به نماز، سه عنصر اصلی خانه، مدرسه و گروه دوستان نقش اساسی و محوری دارند. عناصر و عوامل تأثیرگذار در محیط خانه و مدرسه و جامعه در القای یک ارزش معنوی و رسانیدن پیام و بیان روح نماز اگر عملاً یکدیگر را نفی کنند و یا در برنامه ها و اظهار مطالب، هر کدام راه و هدفی متفاوت و مغایر با یکدیگر ببینند، در ذهن فرد تناقض به وجود می آورند و پیام منجر به ایجاد انگیزه، شوق، اراده و عمل نمی شود. در مدرسه هنگامی که کودکان و نوجوانان، در موقعیت های مختلف اوقات تحصیل، هنگام شنیدن اذان، در کلاس یا در راهرو مدرسه بدون هیچ تکلفی،

مشاهده کنند که معلمان و مربیان مشتاقانه به سوی نماز می شتابند، در اثر احساس همانند سازی به شوق و رغبت در می آیند و به اقامه نماز گرایش فزون تری پیدا می کنند. بهتر است در مدرسه قبل از شروع نماز یا حتی قبل از رفتن به نماز هفتگی جمعه، برنامه هایی تدارک دیده شود که زمینه احساسی خوشایند برای دانش آموزان باشد، تا عزم و اراده و رغبت و انگیزه لازم برای انجام این فریضه، با طیب خاطر در آنان پدید آید.[۵]

در رابطه با موضوع این پژوهش مطالعات اندکی صورت گرفته است، اما مستقیماً به بررسی شیوه های دعوت دانش آموزان به نماز نپرداخته اند. اینک به برخی از این پژوهش ها اشاره می شود.

عسگری در تحقیقی با عنوان بررسی راه های جذب دانش آموزان به نماز جماعت مدارس متوسطه پسرانه ناحیه ۱ کرمانشاه پرداخت. نتایج بدست آمده نشان داد که اختصاص یک زنگ معین جهت نماز جماعت مدارس، نماز خواندن در منزل توسط دانش آموز، راهنمایی والدین جهت شناخت احکام نماز، همراهی والدین دانش آموز جهت نماز جماعت مساجد محل می تواند نقش مهمی در گرایش دانش آموزان به نماز داشته باشد.[۸]

کمالی نهاد در پژوهشی با عنوان بررسی علل و عوامل مؤثر بر گرایش دانش آموزان دبیرستانی به نماز دریافت که ۷۰ درصد دانش آموزان نماز می خوانند و ۲۸ درصد از آنان بسیار کم یا اصلاً نماز نمی خوانند. دانش آموزانی که در نماز جماعت شرکت نمی کردند عواملی از قبیل: نامناسب بودن شرایط جوی نمازخانه، نامناسب بودن امکانات فیزیکی مانند سرویس بهداشتی، مناسب نبودن وقت برگزاری نماز، طولانی و خسته کننده بودن مراسم نماز را عنوان نمودند.[۹]

همچنین نتایج پژوهش جعفری اورنگی در زمینه بررسی عوامل مؤثر در گرایش دانش آموزان دبیرستان های شهر تهران نسبت به مسائل مذهبی بیانگر آن است که رفتارهای فرهنگی و اجتماعی حاکم بر خانواده (عواملی مانند تشویق فرزندان به اعمال مذهبی، مشارکت عملی والدین در مراسم های مختلف مذهبی و...)، رفتارهای فرهنگی و اجتماعی حاکم بر مدرسه و رفتارهای فرهنگی-اجتماعی و اقتصادی حاکم بر جامعه در جلب و جذب دانش آموزان نسبت به انجام اعمال دینی در مرحله عملی تأثیر دارند.[۱۰]

حسینی میان آموزش در مدرسه و نمازخواندن دانش آموزان رابطه ای معنادار یافته است. وی همچنین، نحوه عملکرد معلمان و شرکت آنان در نمازجماعت مدرسه، و ارتباط صمیمانه با دانش آموزان را در برپایی هرچه باشکوه تر نمازجماعت و علاقه مندی دانش آموزان به این امر مؤثر دانسته است.[۱۱]

همچنین نتایج پژوهشی دیگر نشان داد که دانش آموزان حضور کارکنان مدرسه در نماز جماعت، روحانی بودن امام جماعت، وجود مکان و محل مناسب و تمیز برای نماز خواندن، تنظیم ساعت آموزشی با توجه به اوقات شرعی و نیز آموزش عملی نماز را از روش های خوب برای ترغیب دانش آموزان به نماز جماعت دارای اهمیت ویژه ای است.[۱۲]

نصرآبادی و نوروزی در طی پژوهشی به بررسی عوامل درون آموزشی (مانند تقویت پایه های عقیدتی، فراهم بودن امکانات مناسب برای فعالیت های فردی گروهی، ارزشیابی عملکرد دانش آموزان، توجیه اولیا، برخورد صحیح مسئولان مدرسه با مسائل تربیتی و توجه به نیازهای فردی) مؤثر در گرایش دانش آموزان به برنامه های امور تربیتی (از جمله نماز) پرداخته اند. نتایج به دست آمده نشان می دهد که دو فرضیه اساسی مربوط به تقویت پایه های عقیدتی و ارزشیابی از عملکرد دانش آموزان مورد

تأیید قرار نگرفت ولی سایر فرضیه ها از نظر پاسخگویان تأیید شد. بین نظر دانش آموزان و مربیان به جز دو مورد، تفاوت معنی دار بوده است. در مقایسه نظر پاسخگویان درخصوص ابعاد ششگانه تحقیق، تفاوت، معنی دار بوده است. [۱۳]

پژوهش دیگری نشان داد که تأثیر کتب دینی، نمازخوان بودن پدر و مادر، شرکت مدیران، معلمان و مربیان پرورشی در نماز جماعت مدرسه، تشویق دانش آموزان، امکانات مدرسه و شرکت دادن دانش آموزان در اردوهای سیاحتی- زیارتی در جذب دانش آموزان به نماز به میزان خیلی زیادی موثر بوده است. [۱۴]

نتایج تحقیقاتی که در خارج کشور انجام شده است نیز بیان گر تأثیر و نقش عبادت بر سلامت جسمی و روحی است. برای نمونه، پارتیج^۱ بر این امر تأکید نموده است که برای انجام دادن عبادت های گروهی در مدارس لازم است خانواده ها، و سازمان های خصوصی و عمومی در اجرای این مسئولیت مشارکت داشته باشند و این مسئله تحمیلی نباشد. [۱۵]

کوزم^۲ نشان داد که یکی از عوامل مؤثر بر خشنودی زندگی، حضور در کلیسا و پرداختن به عبادت در افراد بزرگسال می باشد. [۱۶]

رومانوسکی^۳ طی پژوهشی دفاع از اجرای عبادت روزانه در مدارس را نیازی مبرم و ضروری دانسته است و عقیده دارد که در این زمینه درک نظرات کلیسا، دولت و فهم فرهنگی حائز اهمیت است. [۱۷]

در جهان فعلی که دشمنان اسلام علیه ارزش های مقدس اسلام و انقلاب اسلامی بسیج شده اند و به تهاجمات خود شدت داده اند و به دنبال محو ارزش های دین مبین اسلام هستند، بیش از هر زمان دیگری می طلبد که با اتخاذ تدابیر لازم در عرصه تعلیم و تربیت و با اقدامات فرهنگی، تهاجم فرهنگی آنان را خنثی نموده تا نسل جوان کشور واجد ارزش های اصیل اسلامی شده و با اعتقاد و ایمان راستین به احکام الهی عمل نمایند. یکی از این ارزش های مهم انجام فریضه الهی نماز است. [۱۸] لذا در پژوهش حاضر به بررسی مهمترین شیوه های دعوت دانش آموزان به نماز، از دیدگاه دانش آموزان دوره دوم ابتدایی شهر آبیک پرداخته شده است.

۲. روش پژوهش، جامعه آماری، گروه نمونه و روش نمونه گیری

روش این پژوهش از نوع توصیفی و مقطعی است و به بررسی مهمترین شیوه های دعوت دانش آموزان به نماز، از دیدگاه دانش آموزان می پردازد. جامعه آماری این پژوهش شامل ۳۱۱۵ دانش آموز (۱۵۹۱ نفر دختر و ۱۵۲۴ نفر پسر) شاغل به تحصیل در دوره دوم ابتدایی (پایه چهارم، پنجم و ششم) در سال تحصیلی ۹۹-۹۸ در ۳۳ واحد آموزشی دبستانی (۱۶ مدرسه پسرانه و ۱۷ مدرسه دخترانه) شهر آبیک بوده است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران محاسبه گردید و از بین کل دانش آموزان، به شیوه نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای، تعداد ۳۴۲ دانش آموز انتخاب شد، به این ترتیب که ابتدا از میان هریک از مدارس دخترانه و پسرانه ۳ مدرسه به صورت تصادفی انتخاب شد سپس از هر مدرسه یک کلاس از هر پایه به صورت تصادفی

۱ - Partige

۲ - Cozum

۳ - Romanowski

انتخاب گردید، سپس پرسشنامه ها در اختیار دانش آموزان قرار گرفت. نمونه ها به لحاظ پایه، سن و جنسیت همتا گردید و با استفاده از نرم افزار spss و با روش آماری T مورد تجزیه و تحلیل استنباطی قرار گرفت و در آمار توصیفی نیز فراوانی، میانگین و انحراف استاندارد گزارش گردید.

۳. ابزار گردآوری اطلاعات

برای جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه عوامل تاثیر گذار در نهادینه کردن نماز استفاده شد که شامل ۲۴ سوال است که پایایی آن با روش آلفای کرونباخ ۰/۰۸۲ می باشد. نمره گذاری این پرسشنامه به صورت درجه بندی لیکرت از ۱ تا ۵ می باشد. [۱۹]

۴. یافته های پژوهش

در جدول (۱) توصیف جمعیت شناختی آزمودنی ها از جمله فراوانی بر حسب جنسیت و پایه تحصیلی ارائه شده است.

جدول (۱) فراوانی بر حسب جنسیت و پایه تحصیلی

پایه تحصیلی	جنسیت	فراوانی (نفر)	درصد فراوانی
چهارم	پسر	۶۰	۱۷/۵
	دختر	۵۶	۱۶/۵
پنجم	پسر	۵۴	۱۵/۵
	دختر	۵۸	۱۷
ششم	پسر	۵۱	۱۵
	دختر	۶۳	۱۸/۵

سپس نمرات، با استفاده از آزمون تی تک گروهی تجزیه و تحلیل شد. نتایج این آزمون در جداول (۲) ارائه شده است.

جدول (۲) میانگین، انحراف معیار، اهمیت و اولویت بندی نظرات دانش آموزان به مهم ترین شیوه ها جهت نهادینه کردن نماز

ردیف	عوامل و فعالیتها	شاخصهای آماری	میانگین متوسط ۳					
			تعداد	میانگین	اولویت بندی	انحراف معیار	T	درجه آزادی
۱	دوستانم در نماز خواندن من خیلی تأثیر گذارند	۳۴۲	۴/۶۷	۳	۰/۹۸۹	۴۰/۲۳۶	۳۴۱	۰/۰۱۹
۲	والدینم مرا به نماز خواندن تشویق می کنند	۳۴۲	۴/۷۳	۱	۰/۸۵۶	۶۷/۶۸۰	۳۴۱	۰/۰۱۳
۳	والدینم در نماز خواندن من خیلی تأثیر گذارند	۳۴۲	۴/۶۸	۲	۰/۹۲۳	۵۱/۹۰۵	۳۴۱	۰/۰۱۹

۴	معلم می تواند نقش زیادی در نماز خواندن دانش آموزان داشته باشد	۳۴۲	۴/۲۳	۵	۱/۲۶۴	۱۱/۵۹۷	۳۴۱	۰/۰۲۳
۵	معلم با تدابیر برنامه های مذهبی تأثیر زیادی در گرایش دانش آموزان به نماز دارد	۳۴۲	۳/۷۹	۱۰	۱/۵۶۹	۴/۵۲۳	۳۴۱	۰/۰۳۵
۶	برگزاری مسابقات در زمینه نماز	۳۴۲	۳/۷۵	۱۱	۱/۶۶۹	۲/۳۱۰	۳۴۱	۰/۰۳۷
۷	ارسال پیامک در رابطه با نماز	۳۴۲	۲/۴۱	۲۳	۱/۸۲۶	-۴/۱۲۳	۳۴۱	۰/۰۶۵
۸	کوتاه بودن زمان در نظر گرفته شده برای اقامه نماز	۳۴۲	۳/۸۶	۷	۱/۳۳۱	۸/۲۳۷	۳۴۱	۰/۰۳۰
۹	هماهنگی بین گفتار و عمل معلمین	۳۴۲	۳/۷۲	۱۲	۱/۷۰۴	۲/۸۵۲	۳۴۱	۰/۰۳۹
۱۰	بردن دانش آموزان به اردوهای تفریحی	۳۴۲	۳/۵۹	۱۶	۱/۷۶۷	۱/۵۸۷	۳۴۱	۰/۰۴۸
۱۱	دعوت از امام جماعت روحانی و برگزاری منظم نماز جماعت در مدرسه	۳۴۲	۳/۶۶	۱۳	۱/۷۱۲	۱/۸۴۵	۳۴۱	۰/۰۴۲
۱۲	نماز جماعت نوبت به نوبت کلاس ها همراه با معلمان	۳۴۲	۳/۹۸	۶	۱/۲۹۷	۱۰/۷۶۱	۳۴۱	۰/۰۲۷
۱۳	زیباسازی فضای نمازخانه و ایجاد فضای معطر و مناسب اجرای نماز	۳۴۲	۳/۶۵	۱۴	۱/۷۳۰	۱/۸۸۱	۳۴۱	۰/۰۴۶
۱۴	تاکید دبیران در کلاس به ویژه دروس پایه در مورد اهمیت نماز و شرکت در نماز جماعت	۳۴۲	۳/۳۱	۱۸	۱/۷۸۶	۱/۳۷۱	۳۴۱	۰/۰۰۵
۱۵	برگزاری اردوهای سیاحتی و زیارتی	۳۴۲	۳/۵۳	۱۷	۱/۷۷۹	۱/۵۰۲	۳۴۱	۰/۰۰۵
۱۶	ایجاد فضای معنوی در محیط مدرسه در هنگام اذان و نماز مانند پخش اذان و نواهای قرآنی و مذهبی	۳۴۲	۳/۰۳	۲۰	۱/۸۰۳	-۱/۲۳۹	۳۴۱	۰/۰۵۳
۱۷	مسئولیت دادن به دانش آموزان در برگزاری نماز جماعت در مدرسه مانند اذان گفتن	۳۴۲	۳/۸۴	۸	۱/۵۰۹	۶/۴۶۸	۳۴۱	۰/۰۳۱
۱۸	برگزاری جلسات سخنرانی در مورد اهمیت نماز و اثرات آن	۳۴۲	۳/۶۴	۱۵	۱/۷۳۵	۱/۶۱۲	۳۴۱	۰/۰۴۸
۱۹	تشویق دانش آموزانی که در نماز جماعت شرکت می کنند	۳۴۲	۴/۳۲	۴	۱/۱۹۲	۱۹/۳۲۴	۳۴۱	۰/۰۲۰
۲۰	دسترسی دانش آموزان به کتاب های جذاب در مورد نماز در کتابخانه مدرسه	۳۴۲	۲/۷۴	۲۲	۱/۸۲۱	-۳/۹۶۹	۳۴۱	۰/۰۶۰

۲۱	حضور فعال دبیران و مربیان و تمامی کارکنان مدرسه در نماز جماعت	۳۴۲	۳/۸۲	۹	۱/۵۲۰	۷/۲۶۷	۳۴۱	۰/۰۳۳
۲۲	پخش کلیپ های مذهبی مربوط به نماز	۳۴۲	۲/۸۸	۲۱	۱/۸۱۲	-۳/۳۱۹	۳۴۱	۰/۰۵۸
۲۳	آگاهی دادن به دانش آموزان درباره اینکه ممکن است در هنگام نماز جماعت نتوانند در نماز شرکت کنند	۳۴۲	۲/۲۳	۲۴	۱/۸۴۰	-۶/۹۹۴	۳۴۱	۰/۰۶۶
۲۴	فراهم کردن امکانات مانند وضوخانه، آبگرم، جاکفشی، مهر و جانماز	۳۴۲	۳/۱۲	۱۹	۱/۷۹۳	۱/۰۸۴	۳۴۱	۰/۰۵

نتایج جدول (۲) نشان داد که در سطح ۰/۰۵ بین میانگین متوسط و میانگین نمرات دانش آموزان در تمامی سؤالات، به جز سؤالات ۷، ۱۶، ۲۰، ۲۲ و ۲۳ تفاوت معناداری وجود دارد. نتایج به دست آمده از این سؤالات از بالا بودن میانگین نمرات دانش آموزان نسبت به سطح متوسط (۳) در مورد شیوه های ترویج نماز بیان شده، حمایت کرده اند ($p < 0/05$). علاوه بر این در جدول فوق از بالاترین میانگین به اولویت بندی شیوع های ترویج نماز پرداخته شده است که به ترتیب عبارتند از: والدینم مرا به نماز خواندن تشویق می کنند، والدینم در نماز خواندن من خیلی تأثیر گذارند، دوستانم در نماز خواندن من خیلی تأثیر گذارند، تشویق دانش آموزانی که در نماز جماعت شرکت می کنند، معلم می تواند نقش زیادی در نماز خواندن دانش آموزان داشته باشد، نماز جماعت نوبت به نوبت کلاس ها همراه با معلمان، کوتاه بودن زمان در نظر گرفته شده برای اقامه نماز، مسئولیت دادن به دانش آموزان در برگزاری نماز جماعت در مدرسه مانند اذان گفتن، حضور فعال دبیران و مربیان و تمامی کارکنان مدرسه در نماز جماعت، معلم با تدابیر برنامه های مذهبی تأثیر زیادی در گرایش دانش آموزان به نماز دارد، برگزاری مسابقات در زمینه نماز، هماهنگی بین گفتار و عمل معلمین، دعوت از امام جماعت روحانی و برگزاری منظم نماز جماعت در مدرسه، زیباسازی فضای نمازخانه و ایجاد فضای معطر و مناسب اجرای نماز، برگزاری جلسات سخنرانی در مورد اهمیت نماز و اثرات آن، بردن دانش آموزان به اردوهای تفریحی، برگزاری اردوهای سیاحتی و زیارتی، تاکید دبیران در کلاس به ویژه دروس پایه در مورد اهمیت نماز و شرکت در نماز جماعت، فراهم کردن امکانات مانند وضوخانه، آبگرم، جاکفشی، مهر و جانماز، که این موارد مهمترین نقش را از نظر دانش آموزان در ترویج نماز ایفا می کنند.

بحث و نتیجه گیری

نتایج بدست آمده از این پژوهش نشان داد که مهمترین شیوه در جهت نهادینه کردن فرهنگ نماز از دیدگاه دانش آموزان، تشویق والدین به نماز و تاثیرگذاری آن ها در خواندن نماز بود. همچنین اولویت بعدی تاثیر گروه دوستان و شرکت آن ها در نماز جماعت است. و در اولویت های بعدی تشویق دانش آموزان شرکت کننده در نماز جماعت مدرسه و نقش معلمان در ترویج فرهنگ نماز قرار دارد.

این نتایج بیانگر این مساله است که، خانواده در درجه اول و مهم ترین نهاد در تشویق دانش آموزان به فریضه نماز است، زیرا خانواده اولین و مهم ترین نهاد اجتماعی است که شخصیت فرد در آن شکل می گیرد. [۲۰] همچنین خداوند میفرماید خانواده خود را، به برپایی نماز تشویق کنید (سوره ابراهیم، آیه ۴۰). بنیان، پایه و اساس تمامی رفتارهای افراد (فرهنگی، مذهبی، اجتماعی و...) در کانون خانواده پایه گذاری می شود و در واقع افراد پس از شکلگیری شخصیت خود وارد اجتماع (مدرسه،

جامعه و...) می شوند، لذا اگر نحوه تربیت افراد در همه زمینه ها صحیح و نهادینه شده باشد، عوامل مخربی که در محیط مدرسه و جامعه وجود دارند، نمی توانند در تربیت دینی افراد تأثیر گذار باشند و باعث انحرافات آنان گردند. پس یکی از عوامل مهم که منجر به ترغیب دانش آموزان به نماز می شود، میزان پایبندی والدین به مسائل اعتقادی و مذهبی است، هر چقدر که والدین به این مسائل (نماز، روزه و...) اهمیت بیشتری بدهند، به همان اندازه فرزندان نیز به سمت این عوامل رغبت پیدا می نمایند. [۲۱] در درجه دوم گروه دوستان و همسالان قرار دارد که نماز خواندن آنان و همچنین تشویق آنان به نماز می تواند تأثیر مهمی در ترویج این فریضه الهی در بین دانش آموزان داشته باشد. زیرا داشتن دوست و برقراری روابط اجتماعی با دیگران از نیازهای اساسی دانش آموزان بخصوص در سنین کودکی و نوجوانی است. رفیق خوب و شایسته برای کلیه طبقات مردم در تمام ادوار زندگی ارزنده و مهم است کودک از طریق برقراری روابط با دوستان زمینه کنش متقابل را درک می کند که در آن قواعد رفتار را می سنجد و کاوش می کند. روابط با همسالان در سراسر زندگی اهمیت خود را حفظ می کند و در شکل دادن به نگرش ها و رفتار افراد اهمیت پایداری دارد. [۲۲] مدرسه، معلمین و مربیان در جایگاه سوم اهمیت قرار می گیرند، زیرا اگر دانش آموزان در زمینه مسائل دینی از سوی خانواده دارای کم و کاستی باشند، مسئولین مدرسه با آگاهی دادن به دانش آموزان و بیان فلسفه دین و مسائل دینی برای آنان، منجر به معرفت آنان نسبت به این مسائل شده، و وقتی که فرد نسبت به هر مسئله، دلایل و اهمیت آنان شناخت داشته باشد، راحت تر به سمت آن مسئله گرایش پیدا می نماید، لذا عامل مدرسه می تواند به عنوان مکمل عامل خانواده در نظر گرفته شود و کم و کاستی های آن را جبران نمایند. [۲۳] مدرسه می تواند با اقداماتی نظیر، ساعت مشخصی برای اقامه نماز در اول وقت شرعی داشته باشند، مکان مناسب و بهداشتی برای برگزاری نماز در نظر گرفته شود، از اقامه نماز طولانی خودداری گردد، معلمین و کارکنان همگی در نماز جماعت مدرسه شرکت نمایند، در برگزاری نماز جماعت به دانش آموزان مسئولیت داده شود، مکان مناسب برای وضو گرفتن احداث شود، دانش آموزان شرکت کننده در نماز مورد تشویق قرار گیرند و از روحانیان برای اقامه نماز و آگاهی دادن در خصوص اهمیت نماز استفاده گردد، نقش موثری در دعوت دانش آموزان به نماز ایفا کنند.

نتایج بدست آمده در این پژوهش با تحقیقات مرادی و موسوی پور [۲۴] همسو است، آنان در پژوهش خود به تأثیر عوامل خانوادگی از جمله: نماز خواندن والدین و تشویق دانش آموزان توسط والدین به نماز و عوامل درون مدرسه ای از جمله: برگزاری نماز اول وقت و وضعیت نمازخانه، در ترویج نماز تأکید نموده اند.

در تحقیقات جعفری و اورنگی [۱۰] آشنایی دانش آموزان به احکام نماز، شرایط و امکانات فیزیکی مدرسه و برنامه ریزی مدیران و مربیان، داشتن نمازخانه مناسب، اختصاص ساعت و زنگ نماز، پخش به موقع اذان و حضور به موقع امام جماعت، و در تحقیقات عبدی [۲۵] مکان مناسب برای نماز، حضور معلمین و مسئولین مدرسه و حضور امام جماعت روحانی، و در تحقیقات مایلی [۲۶] آشنایی دانش آموزان با آثار و نتایج نماز، در نظر گرفتن وقت مناسب و کافی، مکان مناسب از عوامل مؤثر جهت حضور دانش آموزان به نماز جماعت معرفی شده است که با نتایج پژوهش حاضر همسو است.

بعد از شناسایی عوامل تأثیرگذار در ترویج نماز در میان دانش آموزان که به استناد پژوهش حاضر شامل عوامل خانوادگی، گروه همسالان و عوامل درون مدرسه ای می گردد دستگاه ها و سازمان های مسئول از جمله آموزش و پرورش اهتمام ویژه ای به آموزش والدین، معلمین و کارکنان مدارس در جهت آشنایی بیش تر آنان با مباحث نماز از جمله شیوه های جذب دانش آموزان به نماز پیش بینی نماید، همچنین والدین و اولیا مدارس باید توجه ویژه ای به گروه های دوستی دانش آموزان خود

داشته باشند چون تاثیر این گروه ها غیر قابل انکار می باشد. در هنگامی که دانش آموزان (درخانه و مدرسه) در حال اقامه نماز هستند مورد تشویق قرار گیرند تا انگیزه آنان دوچندان شود.

ازجمله محدودیت های این پژوهش، می توان به جامعه و نمونه مورد پژوهش و تأثیر متغیرهای فرهنگی اشاره کرد. در صورتیکه چنین پژوهشی در جامعه و نمونه های دیگر، و همچنین در سنین نوجوانی نیز انجام شود، قابلیت تعمیم بیشتری خواهد داشت.

منابع

۱. آل یاسین، سیدعلی. ۱۳۸۲. نقش مذهب در حفظ سلامت روان. فصلنامه پیوند. دوره ۶. ش ۱۷۲. ص ۳۸-۴۵.
۲. سید محمدی، یحیی. ۱۳۸۷. روان شناسی یادگیری. تهران: نشر روان. چاپ ششم.
۳. ابوالقاسمی، شهنام. ۱۳۸۹. تأثیر شعائر دینی بر بهداشت روانی جوانان. اسلام و پژوهشهای تربیتی. دوره ۱. ش ۵.
۴. خامنه ای، سید علی ۱۳۷۴. از ژرفای نماز. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی. چاپ سیزدهم.
۵. علوی، سید حمیدرضا. ۱۳۸۵. عوامل مرتبط با اقامه نماز در دانش آموزان دبیرستان ها و دانشجویان دانشگاه های شهر کرمان. نشریه تربیت اسلامی. دوره ۲. ش ۳. ص ۱۷۴-۱۴۱.
۶. عزیزی، عباس. ۱۳۷۶. پرورش روح - نماز و عبادت در تفسیر المیزان. قم: نشر نبوغ. چاپ سوم.
۷. زکی دوغان، سید محمد. ۱۳۸۵. تاثیر نماز بر شخصیت جوان و عوامل مؤثر بر گرایش جوانان به نماز از دیدگاه متون دینی. نشریه نیایش. ش ۲۵. ص ۱۱-۳۰.
۸. عسگری، بهروز. ۱۳۸۵. بررسی راه های جذب دانش آموزان به نماز جماعت مدارس متوسطه پسرانه ناحیه یک کرمانشاه در سال تحصیلی ۸۳-۱۳۸۲. نشریه نیایش. ش ۲۵. ص ۷۳-۵۳.
۹. کمالی نهاد، محمدعلی. ۱۳۷۱. بررسی عوامل خانوادگی - مدرسه ای گرایش دانش آموزان به نمازجماعت. کرمان: شورای تحقیقات آموزش و پرورش.
۱۰. جعفری اورنگی، اکبر. ۱۳۸۸. بررسی عوامل مؤثر در گرایش دانش آموزان دبیرستان های شهر تهران نسبت به مسائل مذهبی (طرح پژوهشی). تهران: سازمان آموزش و پرورش.
۱۱. حسینی، روح الله. ۱۳۷۴. بررسی راه های جذب دانش آموزان به نماز. (طرح پژوهشی). کرمانشاه: شورای تحقیقات آموزش و پرورش.
۱۲. بگلو، بهروز. ۱۳۷۲. بررسی علل و عوامل درون مدرسه ای بر جذب دانش آموزان به نماز (طرح پژوهشی). تهران: وزارت آموزش و پرورش.

۱۳. نصرآبادی، حسن و نوروزی، فاطمه. ۱۳۸۳. بررسی عوامل درون آموزشی مؤثر در گرایش دانش آموزان به امور تربیتی. مجله مصباح. ش ۱۰. ص ۸۵-۱۰۲.

۱۴. پاکدل، زهرا. ۱۳۸۷. بررسی راه های جذب دانش آموزان به اقامه نماز جماعت در مقطع ابتدایی شهرستان قزوین (طرح پژوهشی). قزوین: سازمان آموزش و پرورش.

۱۸. قائمی، علی. ۱۳۸۷. هدایت نوجوانان به سوی نماز. تهران: ستاد اقامه نماز.

۱۹. اصغری، سید محمدرضا. ۱۳۹۱. بررسی مهمترین فعالیتهای پرورشی در نهادینه شدن فریضه نماز از دیدگاه مدیران، مربیان پرورشی، معلمان و دانشآموزان مقطع راهنمایی شهر بیرجند. پایان نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد. دانشگاه بیرجند.

۲۰. خلیلی، مصطفی. ۱۳۸۴. نقش نماز در شخصیت جوانان قم. انتشارات امیر. چاپ دوم.

۲۱. موظف رستمی، محمد علی. ۱۳۸۵. روشهای جذب نوجوانان و جوانان به مساجد و نماز جماعت. تهران: پرهیب.

۲۲. قربانی، علیرضا و جمعه نیا، سکینه. ۱۳۹۷. نقش عوامل اجتماعی (خانواده مدرسه و گروه همسالان) در جامعه پذیری دانش آموزان استان گلستان. مجله جامعه شناسی کاربردی. دانشگاه اصفهان. دوره ۲۹. ش ۷۰. ص ۱۱۳-۱۲۸.

۲۳. طالبان، محمدرضا. ۱۳۸۰. دینداری و بزهکاری در میان جوانان دانش آموز. تهران: مؤسسه پژوهشی فرهنگ، هنر و ارتباطات.

۲۴. مرادی، خدیجه و موسی پور، نعمت الله. ۱۳۹۲. راه های توسعه و ترویج فرهنگ نماز در بین دانش آموزان دختر دبیرستان های شهر تهران. فصلنامه نوآوری های آموزشی. سال ۱۲. ش ۴۷. ص ۲۶-۴۳.

۲۵. عبدی، احمد. ۱۳۸۷. نگرش و نحوه جذب دانش آموزان دوره راهنمایی و متوسطه نسبت به نماز جماعت مدارس (طرح پژوهشی). همدان: سازمان آموزش و پرورش.

۲۶. مایلی، حسین. ۱۳۸۷. بررسی علل و عوامل مؤثر در گرایش یا عدم گرایش دانش آموزان دوره متوسطه شهرستان خوی به اقامه نمازهای جماعت (طرح پژوهشی). اردبیل: سازمان آموزش و پرورش.

۱۵. Partige, S. ۱۹۹۵. Character Education, Moral Education, Standards. A Discussion. USA, North Carolina.

۱۶. Cozum, H. R. ۲۰۰۷. Prayer and the treatment of depression in a case of prostate cancer. Clinical Erotologist. ۱۷(۱), ۶۷-۷۴.

۱۷. Romanowski, M. H. ۲۰۰۲. Is School Prayer the Answer? Educational Forum. ۶۶(۲), ۱۵۴-۱۶۱.